

Sosiaaliturvakomitean kokous 25.1.2021

Teams-etäkokous

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Kokouksen juoksutus

- 09:00 1. Kokouksen avaus ja ohjelma
2. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen
- 09:15 3. Viimesijainen turva, perusturva ja asuminen
- 09:30 4. KESKUSTELU I**
- 10:30 TAUKO
- 10:40 5. Tilastokatsaus: Perusturvan, asumistuen ja toimeentulotuen saajat
- 10:55 6. Perusturvan taso ja päällekkäisyys toimeentulotuen kanssa
- 11:10 7. KESKUSTELU II**
- 11:35 8. Seuraavan kokouksen aiheet
- 11:40 9. Viestintäasiat: Yhteiskehittämisen pilotti
- 11:50 10. Muut asiat
- 12:00 11. Kokouksen päättäminen

Kokous- ja työsuunnitelma

Maaliskuun kokous 22.3.

- Palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen, 1. käsittely
- Ansiotyön ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen, 2. käsittely

Toukokuun kokous 10.5.

- Kaikkien neljän ongelmaraportin luonnokset
- Kannanottojen työstämisen aloitus
- Tiekartan / välimietinnön rakenne ja työsuunnitelma

Toukokuun retriitti 24.5.

- Tiekartan / välimietinnön rakenne, sisältö, linjaukset ja työsuunnitelma

Elo/syyskuun kokous

- Syyskuun työpaja?

Lokakuun kokous

- Marraskuun työpaja?

Joulukuun kokous

Viimesijainen turva, perusturva ja asuminen - ongelmaraportti

Mikko Horko, asumisen jaoston pj.

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Ongelmaraportin kokonaisuus

- Käsitteiden määrittely
- Tutkimuksellinen osuus
- Koonti nykyisen järjestelmän ongelmista jaostojen jäsenille suunnatun kyselyn pohjalta
 - vastaajia 27, yhteenveto tehty asumisen jaoston toimesta
 - Mitä syitä näet sille, että tilapäiseksi tarkoitettu toimeentulotuesta on monelle kotitaloudelle muodostunut pidempiaikainen taloudellinen tuki?
 - Mitä ongelmia liittyy perusturvaetuuksien ja asumistukien sekä perustoimeentulotuen tasojen suhteeseen ja onko niillä ohjausvaikutusta asiakkaan valintoihin?
 - Näetkö toimeentulotuella olevan vaikutusta a) työttömyysturvan sanktioiden toimivuuteen b) ensisijaisten etuuksien kannustinvaikutuksiin?
 - Mitä ongelmia on asumisen kustannusten korvaamisessa sekä asumistuesta että toimeentulotuesta?

Käsitteiden määrittely

Mitä perusturvalla ja vähimmäisturvalla tarkoitetaan?

Toimeentuloturva ja vähimmäisturva

- Sosiaaliturvajärjestelmä on perinteisesti jaettu sosiaalivakuutukseen, sosiaaliavustukseen sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon.
- Sosiaalivakuutus ja –avustus tarjoavat pääsääntöisesti rahamääräisiä suorituksia.
- Sosiaali- ja terveydenhuolto tarjoaa etupäässä palveluita. Sosiaalihuoltoon on kuulunut kuitenkin myös rahamääräisiä etuuksia, joista tyypillisin on toimeentulotuki. Sosiaalihuollon päätöksentekoon liittyy kiinteästi yksilökohtainen tarvearviointi ja viimesijaisuus muuhun sosiaaliturvaan nähden.
- Sosiaalivakuutuksen ja avustuksen välinen ero on sittemmin menettänyt merkitystään, kun myös sosiaalivakuutusetuuksia rahoitetaan osin yleisillä verovaroilla. Näistä molemmista käytetään usein yhteisnimitystä *toimeentuloturva*.
- Toimeentulotuki on viimesijaista *tarveharkintaista vähimmäisturvaa*.

Toimeentuloturvan tavoite

- Toimeentuloturvan ensisijaisena tehtävänä on terveydellisten, sosiaalisten ja taloudellisten riskien tasaaminen. Se turvaa toimeentulon silloin, kun toimeentulo on sairauden, työttömyyden, työkyvyttömyyden, vanhuuden, lapsen syntymän tai puolison kuoleman takia katkennut.
- Perustuslain 19 §:n 2 momenttiin on kirjattu oikeus perustoimeentulon turvaan edellä kuvattujen riskien kohdatessa.
- Perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa tulkinnassa edellytetään, että sosiaaliturvajärjestelmät ovat siten kattava, ettei niiden ulkopuolelle jää välinputoajaryhmiä eikä turvaa voida jättää täytettäväksi yksinomaan 1 momentin mukaisella välttämättömällä toimeentulolla. (HE 309/1993, PeVM 25/1994 vp, s. 10)
- 19 §:n 2 mukaisia etuuksia: Työttömyysturvalaki työttömyyden aikana, sairausvakuutuslaki sairauden ja lapsen syntymän tilanteissa, eläkelainsäädäntö työkyvyttömyyden, vanhuuden ja huoltajan menetyksen tilanteissa, kuntoutustuki työkyvyttömyyden tai sairauden ajalta. Opiskelu ei kuulu säännöksessä turvattuihin tilanteisiin.

Vähimmäisturvan tavoite

- Oikeus vähimmäisturvaan on kirjattu perustuslain 19 §:n 1 momenttiin. Siinä taataan jokaiselle oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, mikäli henkilö ei itse kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa.
- Perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittama välttämätön toimeentuloturva edellyttää tapauskohtaista tarveharkintaa.
- Toimeentulotukilailla pyritään takaamaan ihmisarvoisen elämän turva. Toimeentulotuen tarkoituksena on myös itsenäisen selviytymisen edistäminen, eli turvalla tähdätään pidemmälle kuin vain ns. eksistenssiminimin eli hengissä pysymisen takaamiseen.
- Toimeentulotukeen nähden ovat ensisijaisia muut toimeentulon lähteet ja toimeentulotuki on luonteeltaan viimesijainen etuus. Sen myöntäminen edellyttää tarveharkintaa.

Asumisen tukeminen

- Perustuslaissa asumisesta säädetään 19 §:n 4 momentissa. Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.
- Säännös on yleinen eikä se perusta yksilöille subjektiivisia oikeuksia.
- Perustuslain 19 §:n 1 momentin ihmisarvoisen elämän vaatiman välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon takaavaan säännöksen voi katsoa edellyttävän myös asumista turvaavia toimenpiteitä.
- Em. säännös ei aseta asumisen tasolle vaatimuksia, mutta perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todettiin, että perusoikeuksien kannalta hyväksyttävänä voidaan pitää asuntoa, joka mahdollistaa yksityiselämän ja kotirauhan (nykyisin perustuslain 10 §).
- Yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) ja eläkkeen saajien asumistuesta annetun lain (571/2007) mukainen asumistukijärjestelmä tähtää asumiskustannusten tasaamiseen.

Jaostoissa esiin nousseet teemat

- Asumismenot ja niiden tukeminen perusturvalla ja viimesijaisella turvalla
- Perusturvan taso/riittävyys, asiakasmaksut, lääkekustannukset
- Kokonaan vailla perusturvaa olevat
- Byrokratialoukku

Asumismenot ja niiden tukeminen perusturvalla ja viimesijaisella turvalla

- Korkeat asumismenot ja kohtuuhintaisten asuntojen puute
- Asumistuen, erityisesti yleisen asumistuen, korvaustason mataluus
 - Yli 80 %:lla tuen saajista asumismenot ylittävät asumistuen enimmäisasumismenot ja asumistuki on enintään 80% huomioon otettavista asumismenoista
 - Toimeentulotuessa korvataan tarpeellisen suuruiset asumismenot 100% ja tapauskohtaisesti kuntakohtaista normeista voidaan joustaa
- Sinänsä järjestelmien erot ovat perusteltuja, koska niillä hoidetaan juurisyiltään erilaisia ongelmia
 - Matalapalkkaisuus/pienituloisuus ja korkea asumismeno-osuus
 - Syrjäytyneisyys, asunnottomuus ja huono asema vuokramarkkinoilla
 - erilaiset käsitteet ja huomioon otettavat tulot ja asumismenot asiakkaan kannalta monimutkaisia, myös olosuhteiden muutokset vaikuttavat eri tavalla

Perusturvan taso/riittävyys, asiakasmaksut, lääkekustannukset

- Toimeentulotuen saajakotitalouksista lähes 60 % saa toimeentulotukea vähintään 10 kuukauden ajan.
 - Syynä pidempiaikaiselle toimeentulotuen saamiselle on katsottu olevan muun muassa ensisijaisten etuuksien riittämättömyys.
- Vuosina 2015-2019 tehdyt indeksileikkaukset ja –jäädytykset sekä vuosina 2018 ja 2019 voimassa ollut aktiivimalli vaikuttivat erityisesti työttömien perusturvaan.
 - Työttömien perusturvaan oli kuitenkin tehty 100 euron suuruinen korotus vuonna 2012.
- Pitkittyvät terveys- ja päihdeongelmat sekä velkaantuminen yhdessä asiakasmaksujen sekä lääkekustannusten kanssa ovat riskitekijöitä pitkäaikaisen toimeentulotuen varaan joutumiselle.
 - Lääkkeiden korvauskriteerit ovat erilaiset sairausvakuutuslaissa ja toimeentulotukilaissa.

Kokonaan vailla perusturvaa olevat

- Ongelmalliseksi tulottomuus muuttuu pitkittyessään.
- Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneita vailla ensisijaisia etuuksia ja ansiotuloja olevia on noin 10 000. (Korpela ja Raittila 2020)
- Ilman ensisijaisia etuuksia ovat erityisesti nuoret, joille ei ole syntynyt oikeutta työttömyysturvaan sekä asiakkaat, joille perusturvan ehdot ovat syystä tai toisesta liian vaativia
 - Nuorilla taustalla on opintojen pakkohaku tai työmarkkinoille pääsyn odotusaika (esim. lukiolaiset). Alle 25-vuotiaalla, joka ei opiskele eikä saa töistä riittävästi tuloja, työmarkkinatuen ehdot eivät helposti täyty. Nuorille toimeentulotuen tulotaso ei välttämättä ole alhainen. Opintoihin siirtyminen opintotuen tason ja lainapainotteisuuden johdosta ei ole houkuttelevaa.
 - Työttömyysturvaan liittyvät sanktiot pudottavat ihmisiä toimeentulotuen varaan tai asiakkaat eivät edes pyri ensisijaisille etuuksille niiden ehtojen vuoksi. Toimeentulotuessa voidaan käyttää sanktiona perusosan alentamista, mutta toimeentulotuen epääminen kokonaan ei ole mahdollista.
 - Sanktioiden tarkoitettua ohjausvaikutusta ei juuri ole, jos ihminen ei toimintakykynsä puolesta tosiasiaassa täyty etuudelle määritellyjä ehtoja. Tällöin hän ei itse kykene tekemään valintoja, vaan status määräytyy viranomaisen päätöksen mukaan. Näissä tilanteissa ihminen usein tarvitsisi palveluita ja tukea sekä tilanteensa syvällisempää selvittämistä.

Byrokratialoukku

- Yhden etuuden (toimeentulotuen) hakeminen voi tuntua vähemmän byrokraattiselta kuin usean etuuden hakeminen (työmarkkinatuki, asumistuki, toimeentulotuki).
- Työn vastaanottaminen voi vaikeuttaa tulojen ennakkoinnin pitkäksi aikaa, jolloin vakiintunut etuustilanne on turvallisempi olotila.
- Myös ulosotto ja velkaantuminen voi johtaa ”toimeentulotuki-loukkuun”, koska toimeentulotuessa huomioon otettavasta tulosta vähennetään ulosmitattava määrä.
- Etuuksien ja tukijärjestelmien erot, perusteet ja tarkoitus (viimesijaisuus, tilapäisyys) voivat olla vieraita, jolloin tietyt tilanteet voivat vaikeutua tai sitoutuminen ehdotuksiin tilanteen muuttamiseksi voi jäädä pintapuoliseksi. Esimerkiksi asumistukien ruokakuntakohtaisuus voi vaikeuttaa kimppa-asumista.

KESKUSTELU I:

Viimesijainen turva, perusturva ja asuminen

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Ehdotus etenemisestä

Selvitetään perusturvan, asumistuen ja toimeentulotuen päällekkäisyyden syyt ja seuraukset ongelmaraaporttiin, jonka keskeiset kysymykset ovat:

- Toimeentulotuki toimii osalle muiden tulojen korvaajana (pitkäaikaisesti tulottomat)
 - Mitä tämä kertoo sosiaaliturvajärjestelmästä? Entä tuen saajista tai muista tekijöistä?
- Toimeentulotuki toimii osalle muiden tulojen täydentäjänä
 - Mitä tämä kertoo sosiaaliturvajärjestelmästä? Entä tuen saajista tai muista tekijöistä?

TAUKO 10 minuuttia

Toimeentulotuen, asumistuen ja perusturvan saajat ja päällekkäisyys

Tuija Korpela, tutkija, Kelan tutkimus

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

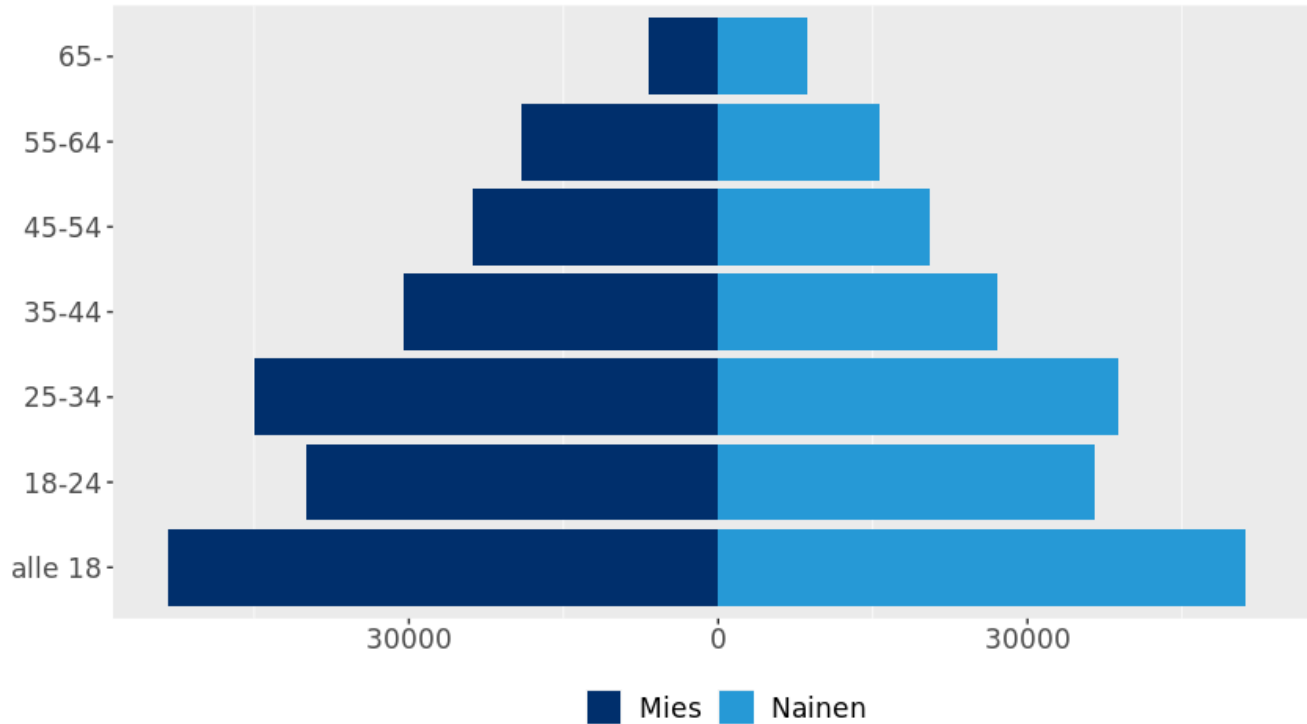
Perustoimeentulotuki

- Vuonna 2020 perustoimeentulotukea maksettiin 288 329 kotitaloudelle, joissa asui yhteensä 417 071 henkilöä eli 7,5 % väestöstä
 - Tukea maksettiin yhteensä noin 784 milj. €, josta noin 49 milj. € väliaikaisena epidemiakorvauksena loka–joulukuussa 2020
 - Kasvua edellisvuodesta 5 prosenttia
 - Kuukausittain tukea sai keskimäärin 219 000 henkilöä 145 000 kotitaloudessa
 - Joulukuussa 2020 tukea saaneista kotitalouksista 35 % on saanut tukea vähintään 36 kuukautena neljän edellisvuoden aikana, 40 % 12–35 kuukautena, 26 % alle 12 kuukautena

Vuonna 2020 perustoimeentulotukea saaneet kotitaloudet kotitaloustyypeittäin

Vuonna 2020 perustoimeentulotukea saaneet henkilöt iän ja sukupuolen mukaan

Perustoimeentulotuen saajien kansalaisuus

- 83 % tukea vuonna 2020 saaneista henkilöistä oli Suomen kansalaisia
- Seuraavaksi yleisimmät kansalaisuudet olivat
 - Irak (2,9 % saajista), Syyria (1,6 %), Viro (1,6 %), Venäjä (1,5 %), Afganistan (1,4 %), Somalia (1,3%)
 - Muiden maiden kansalaisia alle prosentti saajista

Vuonna 2020 perustoimeentulotukea saaneet henkilöt pääasiallisen toiminnan mukaan

Taustatekijöihin perustuva ryhmittelyanalyysi (Jauhiainen ja Korpela 2019) 1/2

- Perheelliset ja etuuksien saajat
 - Enemmistö naisia, muu kuin Suomen kansalaisuus painottuu, Helsingin ulkopuolinen pk-seutu, painottuneesti muiden paitsi eläkkeen ja opintorahan saajia
- Yksin asuvat työttömät
 - Enemmistö miehiä, Suomen kansalaisuus painottuu, Helsinki ja pk-seudun ulkopuoliset kaupungit, edeltävänä etuutena työttömyysturva tai ei mitään

Taustatekijöihin perustuva ryhmittely (Jauhiainen ja Korpela 2019) 2/2

- Eläkeläiset
 - Enemmistö naisia, Suomen kansalaisuus painottuu selvimmin, pienet kunnat, valtaosa 45-vuotiaita ja vanhempia ja saa eläkettä
- Nuoret
 - Enemmistö miehiä, pääosin alle 25-vuotiaita, vanhemman luona asuvia, pienet kunnat, opintoraha tai ei edeltävää etuutta

Yleisen asumistuen saajat

- Yleistä asumistukea sai vuonna 2020 yhteensä 527 097 ruokakuntaa, joissa asui yhteensä 818 135 henkilöä eli 15 % väestöstä
 - Kuukausittain tukea sai keskimäärin 388 000 ruokakuntaa
 - 70 % ruokakunnista yksin asuvia, 7 % pariskuntia, 7 % kahden ja 14 % yhden aikuisen lapsiperheitä, 3 % muita ruokakuntia
 - 40 % opiskelijaruokakuntia, 37 % työttömiä, 17 % työssäkäyviä, 7 % muita
 - 94 % asuu vuokralla

Työttömän perusturvan saajat

- Vuonna 2020 työttömän perusturvaa sai noin 368 000 henkilöä, eli kuukausittain keskimäärin 223 000 henkilöä
 - Peruspäivärahan saajia vuoden aikana noin 124 000 ja työmarkkinatuen saajia noin 262 000
 - Lisäksi yrittäjien työmarkkinatukea maksettiin noin 44 000 henkilölle
 - Peruspäivärahan saajista miehiä 51 %, työmarkkinatuen 50 %
 - Peruspäivärahan saajista 59 % ja työmarkkinatuen saajista 43 % alle 35-vuotiaita ja yli 54-vuotiaita 9 % ja 16 %, 35–54-vuotiaita 32 % ja 41 %.

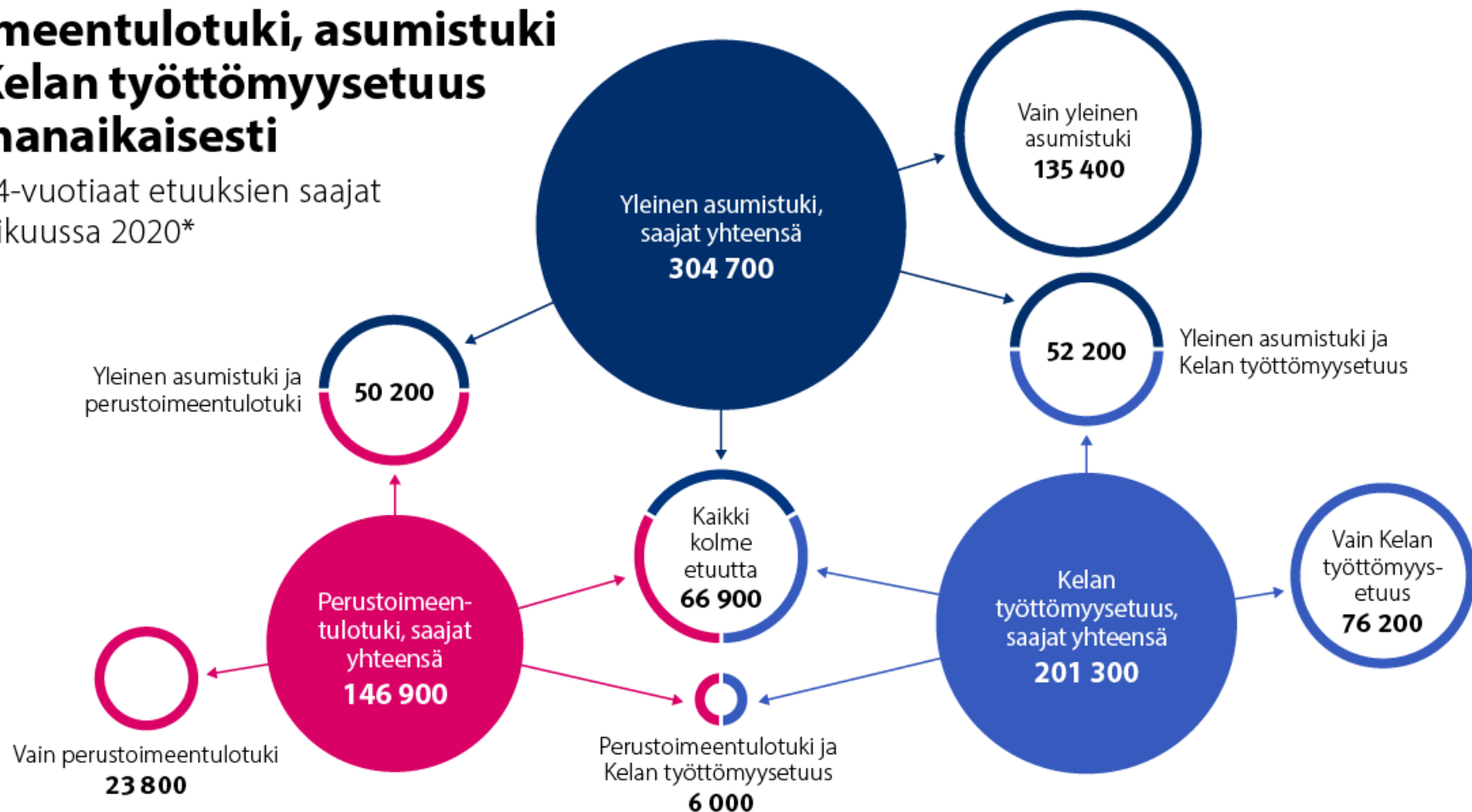
Perustoimeentulotuen, yleisen asumistuen ja perusturvan päällekkäisyys

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

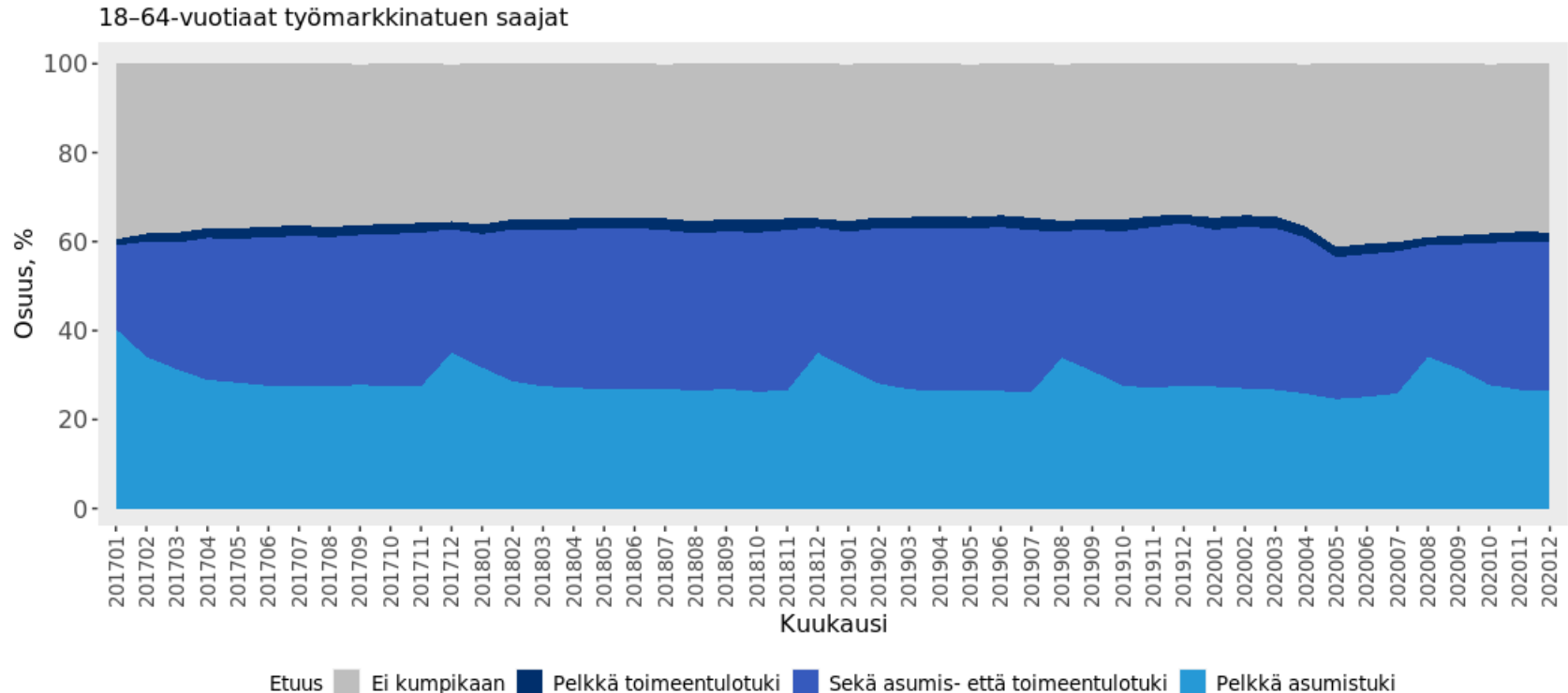
Toimeentulotuki, asumistuki ja Kelan työttömyysetuus samanaikaisesti

18–64-vuotiaat etuuksien saajat helmikuussa 2020*

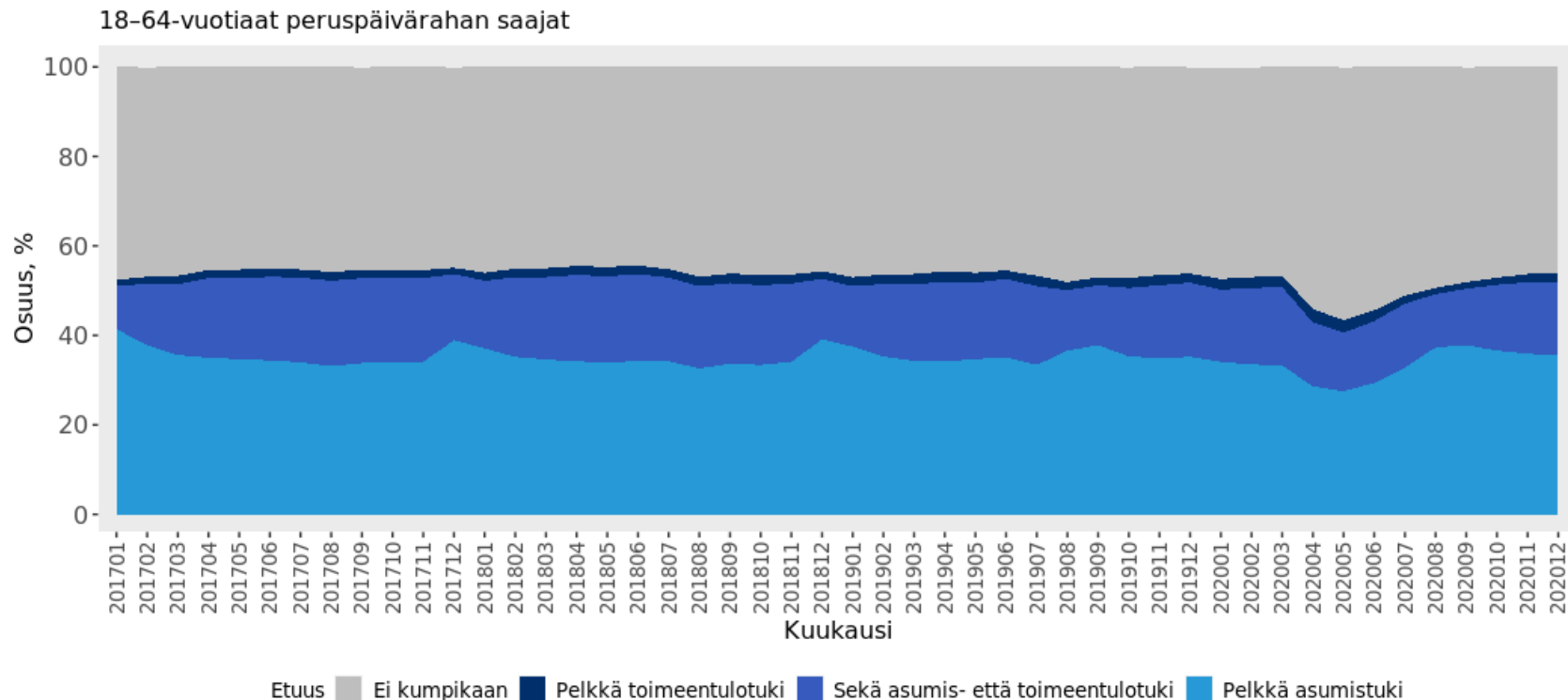

*Saanut jotain kolmesta etuudesta, mutta ei opintorahaa. Perustoimeentulotuen ja yleisen asumistuen saajiksi huomioitu hakijat ja heidän puolisonsa.

Työmarkkinatuen, yleisen asumistuen ja perustoimeentulotuen päällekkäisyys

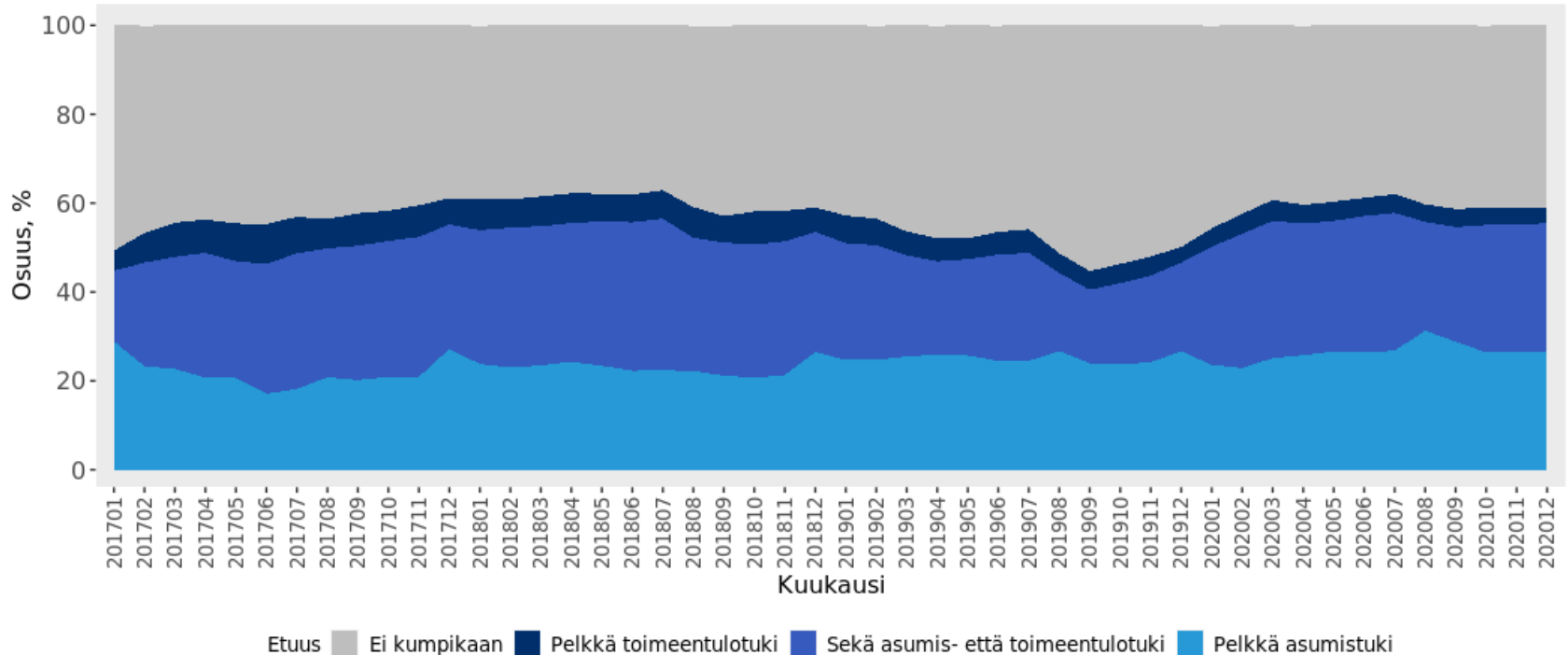

Peruspäivärahan, yleisen asumistuen ja perustoimeentulotuen päällekkäisyys

Vähimmäismääräisen sairauspäivärahan, yleisen asumistuen ja perustoimeentulotuen päällekkäisyys

18-64-vuotiaat vähimmäismääräisen sairauspäivärahan saajat

Perusturva, asumismenot ja toimeentulotuki

Vähimmäisturvan kolminaisuuden historia, nykytila ja ratkaisuvaihtoehdot

Jussi Tervola, tutkimuspäällikkö, THL
Tutkimus- ja arviointijaoston jäsen

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Miksi monen etuuden päällekkäisyys ja toimeentulotuen yleinen saaminen on ongelma – vai onko se?

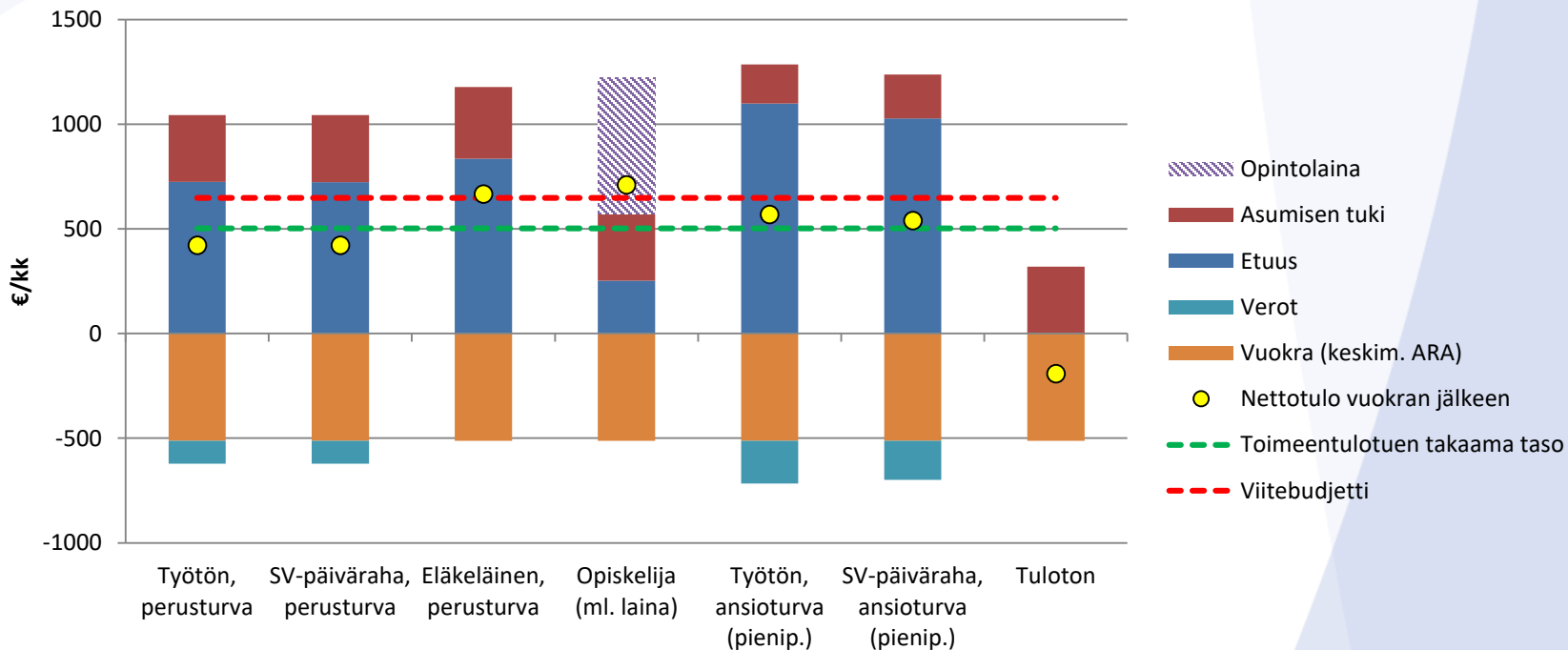
- Moninkertainen byrokratia rasittaa yksilöä ja voi heikentää työnteon kannustimia (byrokratialoukku)
 - Eri etuudet käyttäytyvät eri tavalla olosuhdemuutosten suhteen (esim. työnteossa).
- Toimeenpanijan näkökulmasta työläs järjestelmä
- Toimeentulotuella huonot taloudelliset kannustimet vastaanottaa keikkatyötä, kun ansaittu euro vähennetään etuudesta usein täysimääräisesti

Suomessa vähimmäisturvalla elävien tulot muodostuu usein monesta etuudesta

- **Perusturvaetus.** Työmarkkinatuki nettona n. 580 €/kk
- **Asumismenot.** Yleinen asumistuki korvaa max. 80% ja keskimäärin reilu 50% asumismenoista.
- **Toimeentulotuki** takaa yksinasuvalle n. 500 €/kk toimeentulon asumis- ja terveysmenojen (ja varallisuuden) jälkeen.
- **Johtopäätös:** Jos varattomalla perusturvan saajalla on vähääkään (yli 80 €/kk) asumismenoja asumistuen jälkeen, hän on lähtökohtaisesti oikeutettu toimeentulotukeen (pl. eläkeläiset).
- Oikeus toimeentulotukeen syntyy lähinnä asumismenoista. Ilman niitä oikeus toimeentulotukeen syntyisi vain harvoin
- Huom. kuitenkin joka kolmas toimeentulotuen saaja on ”tuloton” eli vailla ensisijaisia etuuksia tai tuloja (Korpela ja Raittila 2020).

Yksinasuvan sosiaaliturva 2020

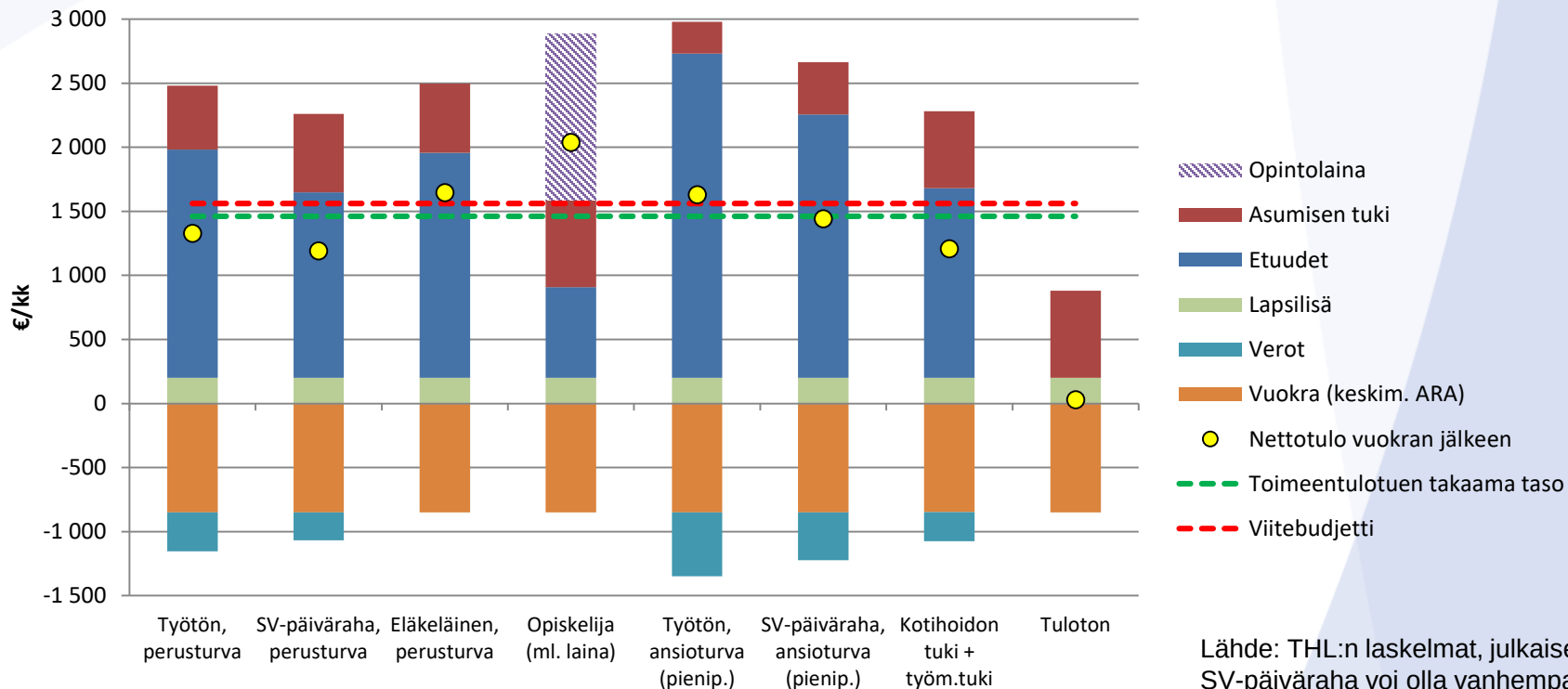
pk-seudun ulkopuoliset kaupungit (kuntaryhmä III)

Lähde: THL:n laskelmat, julkaisematon

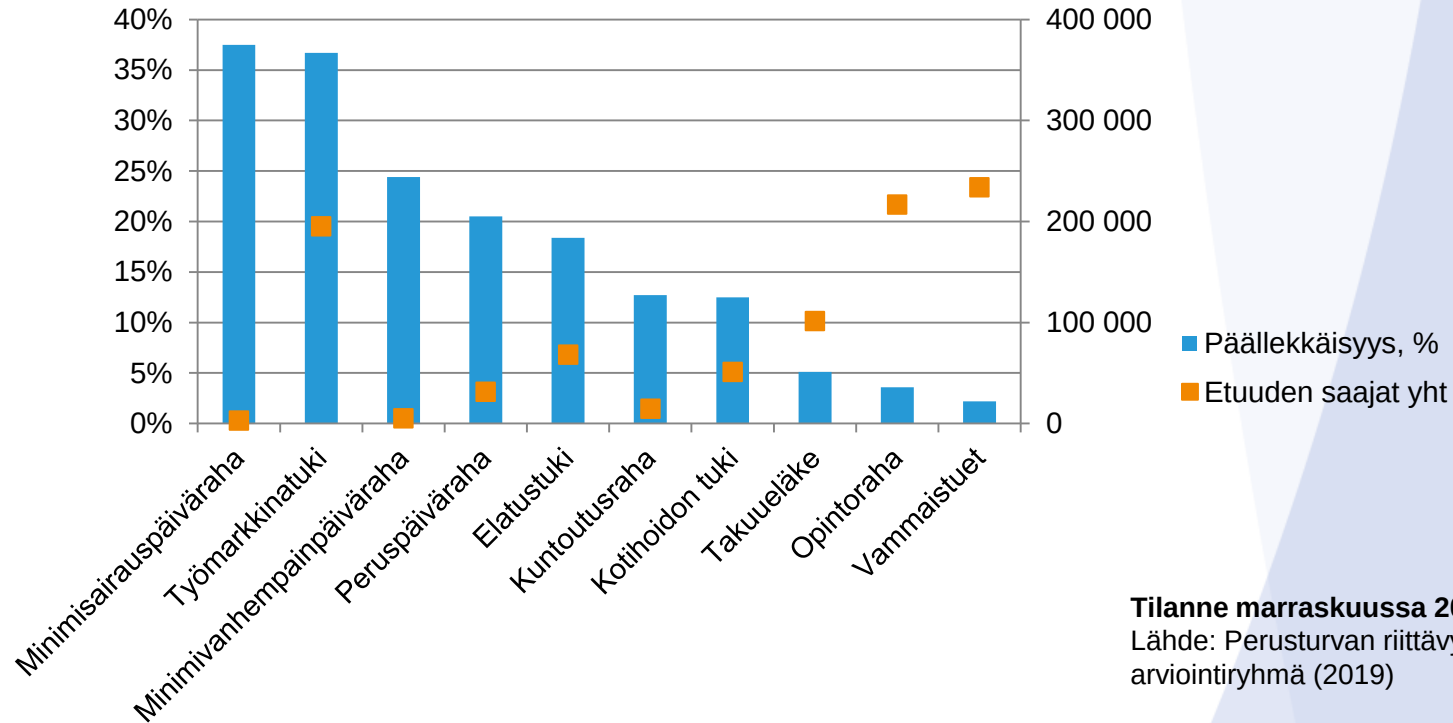
Lapsiperheen sosiaaliturva 2020

2 aikuista ja 2 alle 10v lasta, vanhemmilla sama etuus (paitsi kh-tuessa)

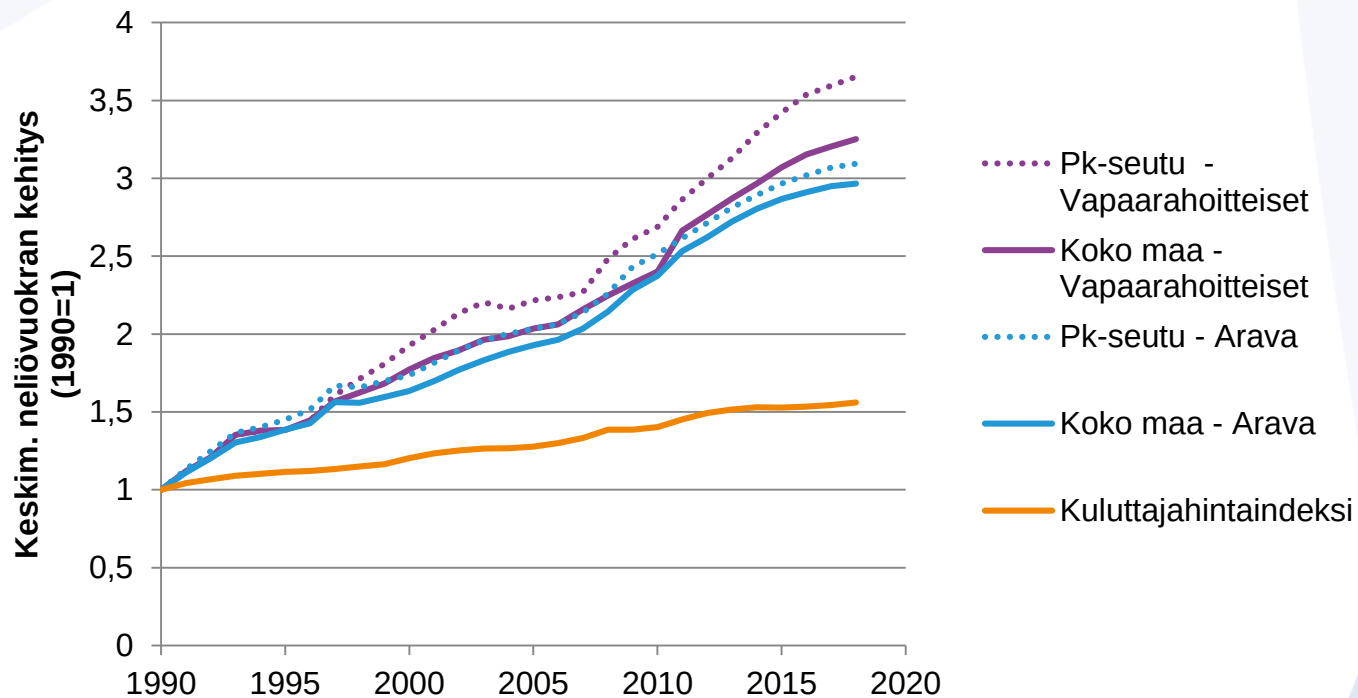
Lähde: THL:n laskelmat, julkaisematon
SV-päiväraha voi olla vanhempainpäiväraha
tai sairauspäiväraha

Toimeentulotuen ja perusturvan päällekkäisyys on yleistä etenkin työmarkkinatuen saajilla

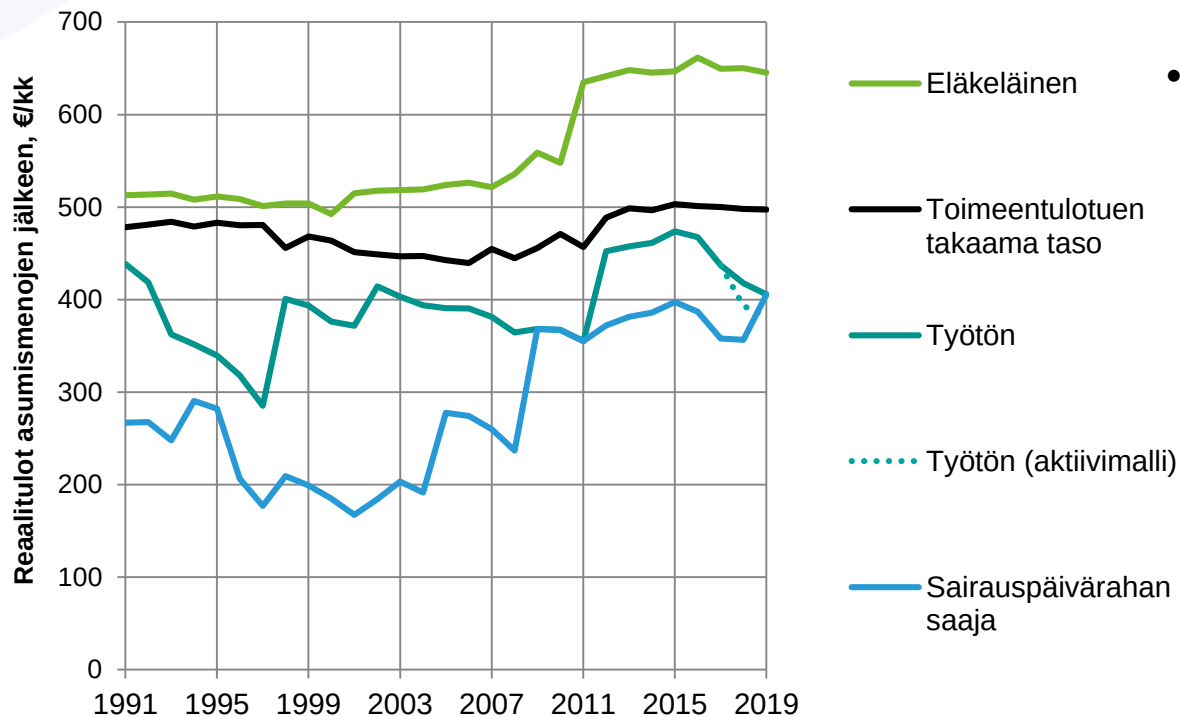
Tilanne marraskuussa 2017.
Lähde: Perusturvan riittävyyden III
arviointiryhmä (2019)

Kasvattaako vuokrien nousu toimeentulotuen tarvetta?

Lähde: Tilastokeskus 2019

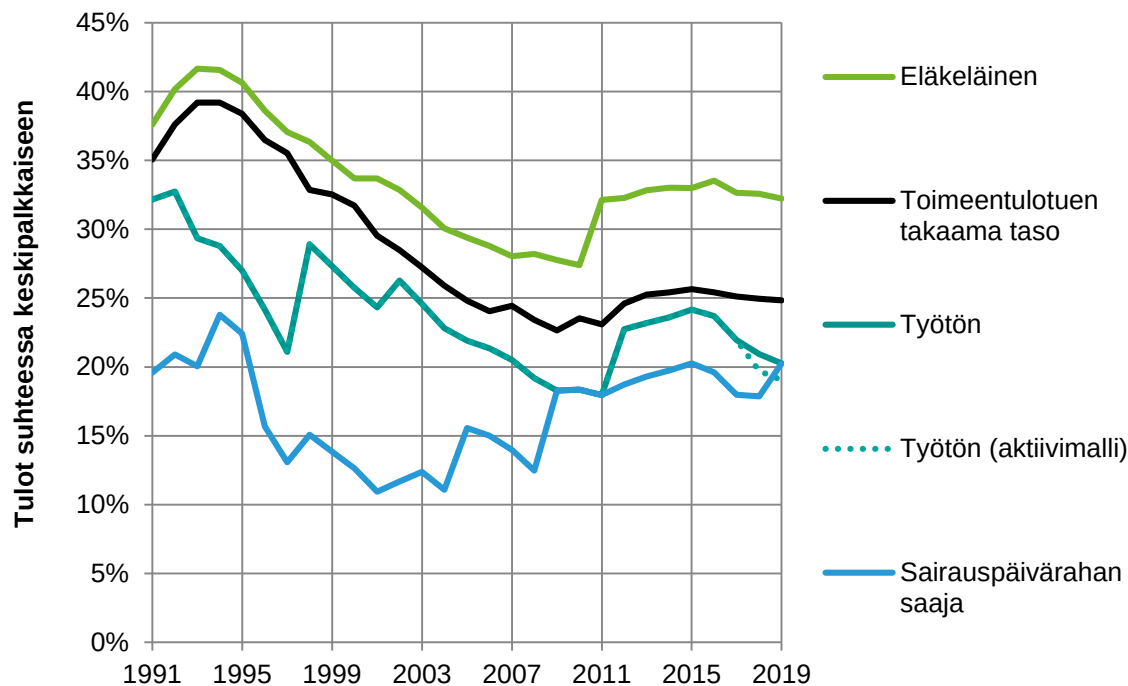
Perusturvan saajan ostovoima (asumismenojen jälkeen) ei ole tippunut vuokrien noususta huolimatta

- Lapsiperheillä hieman negatiivisempi kehitys, koska lapsilisä ja kh-tuki ei ole sidottuja indeksiin

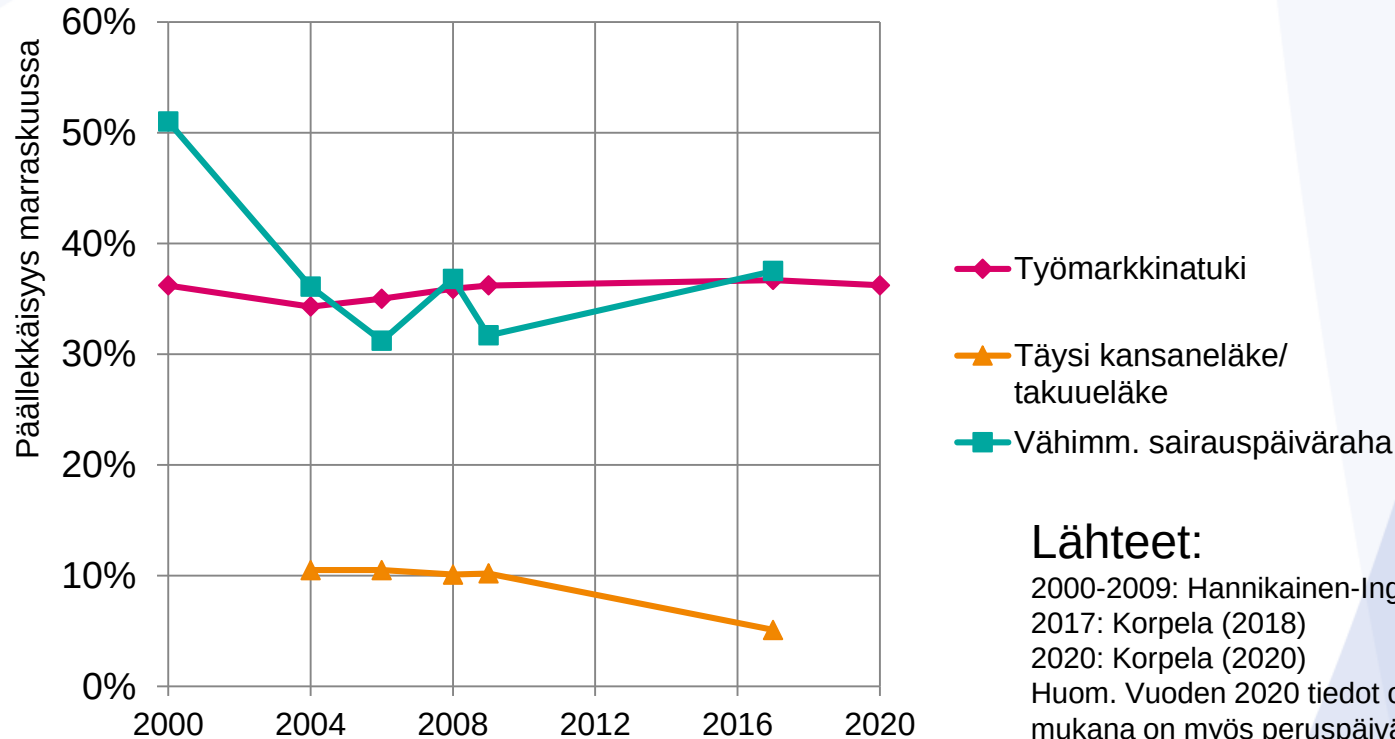
Lähde: Tervola (2019)
Oletukset: Yksinasuva
keskisuuri kaupunki
ARA-vuokra-asunto

Perusturvan saajan elintaso suhteessa keskipalkkaiseen on kuitenkin pienentynyt pitkällä aikavälillä

- Suhteellinen heikennys tapahtui nousukaudella lamojen välillä 1995-2008
- Vuodesta 2008 lähtien perusturvan taso on parantunut myös suhteellisesti

Tilastoissa toimeentulotuen ja perusturvan päällekkäisyys on pysynyt suht. samalla tasolla

Lähteet:

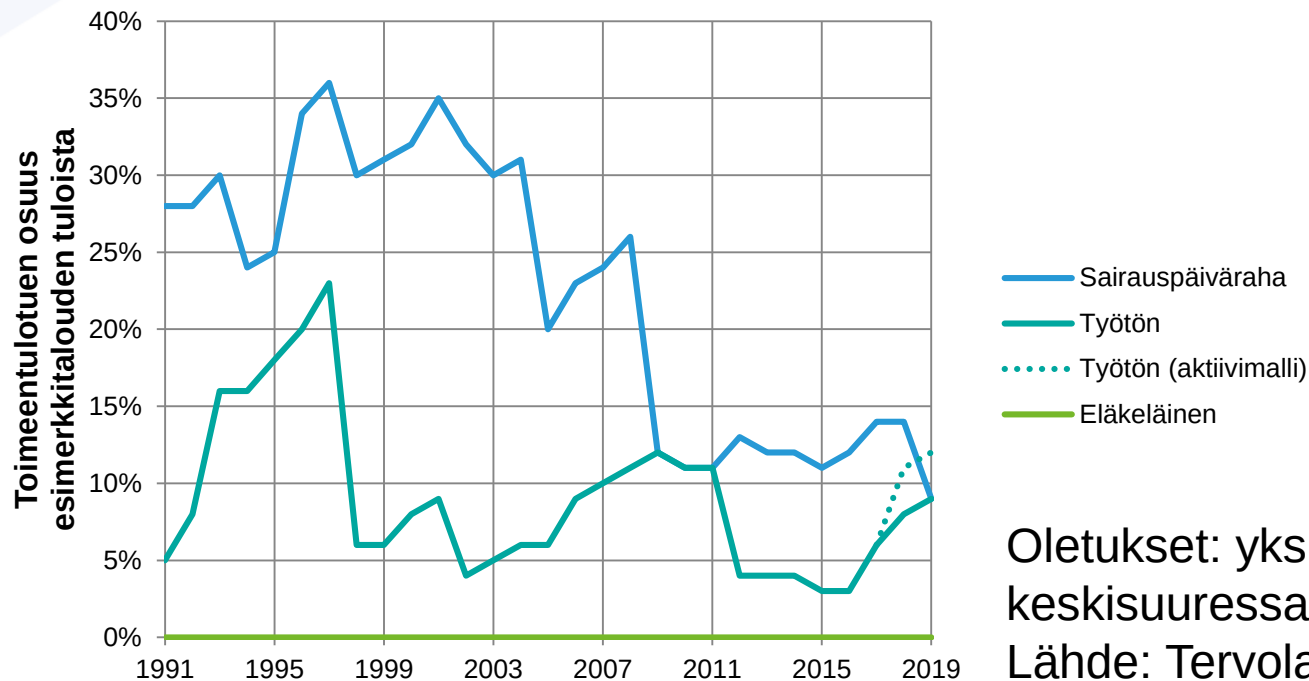
2000-2009: Hannikainen-Ingman ym. (2012)

2017: Korpela (2018)

2020: Korpela (2020)

Huom. Vuoden 2020 tiedot ovat helmikuulta ja mukana on myös peruspäiväraha. Vuosina 2017-2020 tiedoissa mukana vain perustoimeentulotuki.

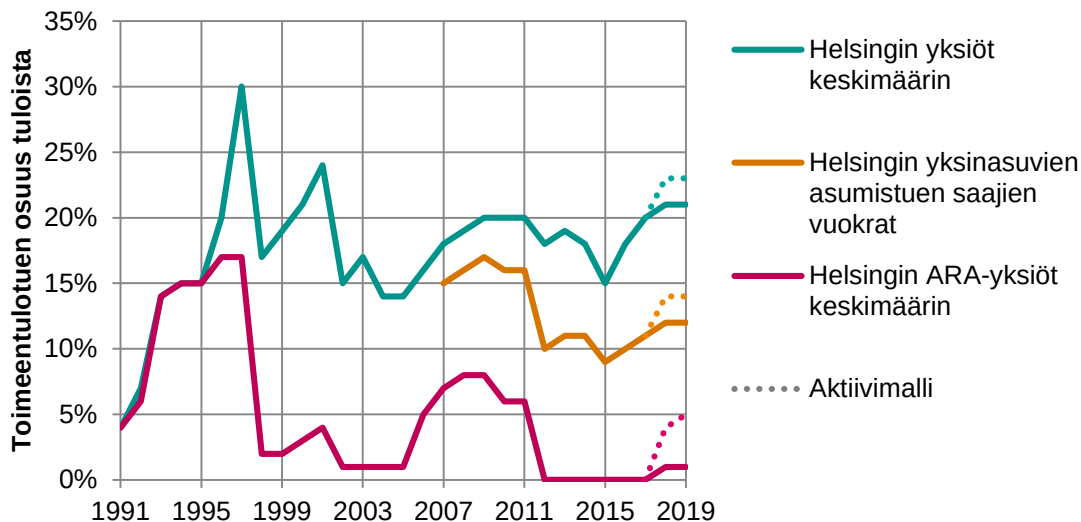
Myös esimerkkilaskelmat viittaavat siihen, että laskennallinen päällekkäisyys ei ole pitkällä aikavälillä lisääntynyt. Päinvastoin.

Oletukset: yksinasuva ARA-vuokralla
keskisuudessa kaupungissa
Lähde: Tervola (2019)

Entä Helsingin vuokrilla?

Esimerkkilaskelma: yksinasuva työmarkkinatuen saaja Helsingissä

- Helsingin ARA-yhtiössä ei perusturvan saajalle juuri synny laskennallista oikeutta toimeentulotukeen perusturvan kanssa, mutta vapaarahoitteisissa usein syntyy.
- Yleinen asuntopolitiikkakin on kytköksissä sosiaaliturvaan. Jos kohtuuhintaisia asuntoja ei ole saatavilla, päällekkäisyyden ongelma korostuu.

Yhteenveto

- Suuri osa perusturvan saajista on lähtökohtaisesti oikeutettu toimeentulotukeen ennen kaikkea asumismenojen takia
 - Noin kolmannes perusturvan saajista saa toimeentulotukea samanaikaisesti
 - Lisäksi tiedetään, että moni oikeutettu jättää toimeentulotuen hakematta syystä tai toisesta (esim. ei tiedä oikeudestaan tai hakeminen on liian työlästä saatuun hyötyyn nähden).
- Perusturvan ja toimeentulotuen päällekkäisyys on tuttu ilmiö jo 80-luvulta, eikä päällekkäisyys ole pitkään aikaan lisääntynyt, vaikka vuokrataso on kasvanut.
 - Perusturvaan on aika ajoin tehty korotuksia, mikä on kompensoinut asumismenojen kasvua.

Mahdollisia ja mahdottomia ratkaisuja päällekkäisyyden poistamiseksi

1. Perusturvan korotus
 - Pitäisi olla todella runsas, jotta oikeus toimeentulotukeen poistuisi suurissa kaupungeissa
2. Asumistuen korotus pienituloisille
 - Asumismenojen korvausprosentti tulositonnaisiksi niin että pienituloisimmille korvattaisiin 100% kohtuuvuokrasta
3. Toimeentulotuen leikkaus
 - Lisäisi huono-osaisimpien toimeentulovaikeuksia nykyisestään
4. Toimeentulotuki tulotakuusta takaisin osaksi sosiaalihoitoa ja yksilöllistä tarveharkintaa?
5. Perus- ja vähimmäisturvaetuuksien yhdistäminen yhdeksi etuudeksi
 - Karsisi päällekkäisyyteen liittyvää byrokratiaa

Lähteitä

- Hannikainen-Ingman Katri, Hiilamo Heikki, Honkanen Pertti, Kuivalainen Susan, Moisio Pasi (2012) Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009. Nettityöpapereita 33. Helsinki: Kela
- Korpela, Tuija (2018) [Työmarkkinatukea ja vähimmäismääräisiä päivärahoja täydennetään yleisesti asumistuella ja perustoimeentulotuella](#). Kelan tutkimusblogi 18.12.2018.
- Korpela Tuija, Raittila Simo (2020). Väliinputoajat Kela-siirron jälkeen - Kuinka pitkään ensisijaisten etuuksien puutetta paikataan toimeentulotuella. Teoksessa Korpela ym., toim. Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Helsinki: Kela.
- Perusturvan riittävyyden III arviointiryhmä (2019). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015-2019. THL Työpaperi 6/2019.
- Tervola, Jussi (2019). Perusturvan taso ja päällekkäisyys toimeentulotuen kanssa 1991–2019. Yhteiskuntapolitiikka 84:4.
- Tilastokeskus (2019). [Keskimääräiset asuntojen vuokrat vuodesta 1962 lähtien](#).

KESKUSTELU II:

Perusturva, asuminen ja toimeentulotuki

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Seuraavan kokouksen aiheet

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Seuraavan 22.3. kokouksen aiheet

- Palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen, 1. käsittely
- Ansiotyön ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen, 2. käsittely

Monimutkaisuuden selvittämisen työsuunnitelma / Hallintojaosto

- **Aineellisen lainsäädännön osalta**
 - selvitetään ja arvioidaan etuuksien haku- ja maksuajankohtia sekä perheenjäseniin liittyviä käsitteitä
 - osana selvityksiä arvioidaan tarpeetonta monimutkaisuutta
 - pyritään nostamaan esiin erityisesti elämäntilanteiden muutoskohtia
 - tutkijoiden ja/tai Kelan panosta tarvittaneen työn perustaksi
- **Toimeenpanon osalta** (mihin digitalisaation näkökulma sisältyy)
 - kuvataan ongelmia henkilöryhmiin liittyvin tapausesimerkein
 - esiin asiakaskunnan ja toimeenpanon toimijoiden näkökulmat
 - suunniteltu hallintojaoston alaisen alatyöryhmän koolle kutsumista

Viestintäasiat

Tuulia Nieminen, uudistuksen vastuuviestijä, STM

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Ryhmäkeskustelut yhteiskehittämisessä

TOTEUTUS: Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -hanke, WP 7

<https://www.bibu.fi/>

Paula Saikkonen, erikoistutkija, THL
Asumisen jaoston jäsen

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Kansalaisten näkemyksiä kysytään paljon

Kyselytutkimuksia tehty ja tehdään runsaasti

- Sosioekonomisella taustalla yhteyttä sosiaaliturvanäkemyksiin (esim. Hiilamo 2020; Kantola ym. 2020; Saikkonen ym. 2020)
- Kysymysten muotoilulla ja järjestyksellä iso merkitys vastauksiin. Esim. perustulon kannatus vaihdellut 20-79 prosentin välillä viidessä vuodessa väestökyselyissä (ks. Pulkka 2020).
- Kansalaisten asennoituminen eri etuuksien saajia kohtaan (esim. Kangas 2003; Kuivalainen & Erola 2016; Kallio ym. 2019; Heuer & Zimmermann 2020.)
- Ei kuitenkaan tietoa siitä, miten ihmiset sosiaaliturvan yleisesti ottaen ymmärtävät tai siitä ajattelevat.

Tavoitteet ryhmäkeskusteluille

- Ymmärtää, mitä merkityksiä ihmiset antavat sosiaaliturvalla.
- Tukea viestintää eri väestöryhmille siten, että ymmärrys sosiaaliturvasta ja sen uudistamisesta kasvaa.
- Antaa ihmisten puhua omin sanoin sosiaaliturvajärjestelmästä.
- Yksi **osa yhteiskehittämistä**.
- Yhteiskehittämisen riski: vahvistaa entisestään niiden ääntä, joiden ääni muutenkin kuuluu.

Ryhmäkeskustelut käytännössä

- Ryhmät: opiskelijat, lapsiperheelliset, eläkeläiset
- Kulttuurinen kokemus: miten sosiaaliturvasta puhutaan?
- Keskusteluteemat
 - Sosiaaliturvan merkitys
 - Sosiaaliturvaa kenelle
 - Sosiaaliturvan edut, haitat ja oikeudenmukaisuus
 - Korona ja sosiaaliturva
 - Sosiaaliturvan uudistaminen

Alustavia havaintoja menetelmästä

- Tavoitetaan ns. tavallisia kansalaisia – kaikilla keskustelijoille ei ollut tietoa meneillään olevasta sosiaalisturvauudistuksesta.
- Erityisesti etäosallistuminen valikoi osallistujia (esim. tekniset vaatimukset), naisvaltaisia ryhmiä.
- Näin kerätty aineisto täydentänee kokonaiskuvaa.
- Yhteiskunnallisesti heikossa asemassa olevia ei tavoiteta ryhmäkeskusteluin – tarvitaan muita menetelmiä.

Alustavia havaintoja: käsite sosiaalityrva

- ”Sosiaalityrva” ei ole arkikielen sanoja, yksittäiset etuudet tutumpia.
- Etuuksissa *ongelmia*, *sosiaalityrva* liitettiin johonkin laajempaan, esim. turvaverkkoon, hyvinvointiyhteiskuntaan, hyvinvointivaltioon tai osallistumiseen.
- Perustulo ja perusturva paikoin sekoittuivat, joskin kansalaispalkkaa käytettiin myös käsitteenä.
- Sosiaalityrvan alla keskusteltiin mm. koulutuksesta, te-palveluista, omaishoidontuesta.

Sosiaaliturva käsitteenä, aineisto-otteita

... ”sosiaaliturva on myös sen varmistamista, että kaikki yhteiskunnassa eri yhteiskuntaluokista ja muuta pysyy niinku mukana siinä yhteiskunnassa, pystyy toimimaan. Et se on niinku se, joka varmistaa sen, että koska ei kuitenkaan kaikilla ole lähtökohtaisesti samoja pelimerkkejä, mutta jollakin tavalla halutaan, halutaan se turvata, et **kaikki tosiaan pysyy mukana.**”

”...vaikka vammaistuki tai, tai toimeentulotuki, tän tyyppiset, mut tää on vähän tällainen – jotenkin **70-lukulainen kaiku** tässä on...”

”se [sosiaaliturva] on muutakin kuin tavallaan näitä, mitä nyt ehkä perinteisesti ajatellaan, et ne on joko viimesijaisia tai muuten jotenkin viranhaltijapäätöksellä myönnettäviä.”

Alustavia havaintoja: oikeudenmukaisuus

- Oma kokemus tärkeä, mutta järjestelmän oikeudenmukaisuus myös laajemmin merkityksellistä (media, kuulopuhe).
- Oikeudenmukainen turva joustaa eri elämäntilanteet huomioiden, on yhtäläinen riippumatta siitä, miten hyvin kukin hallitsee järjestelmälogiikan ja turvaa kaikille jonkin riittävän minimitason.
- Enemmän puhetta saatavuudesta kuin tasosta.
- Asiakkaiden luokittelu ”kunniallisiin” ja ”kunniattomiin” (mielenterveys, päihteet, ylivelkantuneet) kuvattin epäoikeudenmukaisena.

Aineisto-otteita: oikeudenmukaisuus

”...Ja sit nää leijonaäidit taistelee siellä niistä oikeuksistaan ja eduista, joista osasta ei edes tiedä, et on oikeutettu. Et ihan kuin se olis joku salaliitto, et hahaa, sä et osannukaan hakee tätä, niin yhteiskunta säästää nyt varoja, kun emme annakkaan tätä T573-etua joka sinulle kuuluu.”

”...- niin, niin mä sain hylättyjä, tai tuli hylkyjä, mut sit mä sain sosiaaliohjaajalta sellaisen sanalistan, mitä sanoja kannattaa siinä hakemuksessa käyttää, niin sitten se menee läpi. Niin kyllä mä silloin ajattelin, että miten meil pärjää sitten semmoiset vieraskieliset perheet tai muuta...”

Alustavia havaintoja: sosiaaliturvauudistus

- Osa kuuli ensimmäistä kertaa, toisille tuttu juttu.
- Keskustelu nykyisistä etuuksista ja palveluista selvästi helpompaa kuin sosiaaliturvajärjestelmästä tai sen uudistamisesta.
- Vanhuuseläkkeiden ulossulkemisen epäiltiin tarkoittavan ikäihmisten poissulkemista uudistuksesta, esim. terveydenhuollon asiakasmaksut.

Sosiaaliturvauudistus aineistossa

”...että ihmiset niinku pysyis, mukana omissa oikeuksissaan...se ois mun mielestä tärkeintä. Suomi on kuitenkin - mä oon ajatellu aina, oon ollut ylpeä siitä, että tämä on yhteiskunta, missä asiat hoidetaan reilusti ja virkamiehen sanaan voi luottaa, ja ei ole korruptiota, niin mun mielest tää kikkailu, mitä tässä tavallaan – tai **tällainen taistelu**, mitä joutuu tukien takia tekemään, kun en mäkään nyt ole kuitenkaan yrittänyt millään lailla huijata systeemiä, niin **se on loukannut mua henkilökohtaisesti**. Tää systeemi lähtee siitä, et **kaikki ihmiset ovat varkaita** ja sit joudutaan niinku antamaan pakosta joku etu. Niin mä toivoisin, et se ois sellainen niinku **ihmisarvoa kunnioittava systeemi**...”

Pohdinta

- Ryhmäkeskusteluaineisto auttaa asemoimaan muita aineistoja.
- Viestinnän ja vuorovaikutuksen haasteet: isot kysymykset vs. yksityiskohdat.
 - Isot kysymykset haastavat pohtimaan oikeudenmukaisuutta tai kokonaisuutta (esim. rahoitus uudistuksen osana)
 - Yksittäisistä palveluista ja etuuksista merkittävästi helpompi kerätä dataa, mutta saattaa kadottaa koko kuvan.
- Sosiaaliturvajärjestelmän kasvot ovat työntekijät: kyse siitä, miten ihmiset kohdataan.
- Ryhmäkeskustelut jatkuvat. Varsinainen analyysi tehdään koko aineistosta.

Lähteet:

- Heuer, J-O & Zimmermann, K. (2020) [Unravelling deservingness: Which criteria do people use to judge the relative deservingness of welfare target groups? A vignette-based focus group study](#). Journal of European Social Policy.
- Hiilamo, H. (2020) Sosiaaliturvanäkemyksen kuplat ja kuilut, esimerkkinä suhtautuminen köyhiin ja työttömiin. [Julkaisussa L. Suonen-Erhiö ym. \(toim.\) Sosiaaliala uudistuu: tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä](#), 211–227.
- Kallio, J. ym. (2019) [Lurjuksista kunnon kansalaisia. Kansalaisten asennoituminen toimeentulotuen saajiin 2012-2018](#). YP (3).
- Kangas, O. (2003) The grasshopper and the ants: Popular opinions of just distribution in Australia and Finland. Journal of Socio-Economics 31 (6), 721– 743.
- Kantola A. ym. (2020) [Kansalaiset koronavirukseen kourissa. Mitä poliittisia toimia kannatetaan?](#)
- Kuivalainen, S. & Erola, J. (2017) Swinging Support? Economic Cycles and Changes in the Public Attitudes towards Welfare Recipients in Finland 1995–2010. European Societies 19 (4), 419–439.
- Pulkka, V-V. (2020) [Perustulon kannatus Suomessa](#), YP.
- Saikkonen, P., Kauppinen, T. Wass, H. (2020) [Sotupuntari. Suuntia sosiaaliturvauudistukseen](#).

Muut asiat

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Muut asiat

- Työ ja turva -seminaari 9.2.
- Viimesijainen turva, perusturva ja asuminen -seminaari 13.4.

Kokouksen päätös ja palaute kokouksen onnistumisesta

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET